

*Zaangażowanie międzynarodowych
instytucji parlamentarnych z Europy Północnej
we współpracę w regionie Arktyki¹*

MICHAŁ ŁUSZCZUK

Wstęp

Jednym z mniej spektakularnych, lecz jednak wcale nie mniej interesujących trendów współczesnych stosunków międzynarodowych, wynikających z dynamicznej ewolucji struktury środowiska międzynarodowego, jest wzrost liczby i aktywności międzynarodowych instytucji parlamentarnych. Należące do tego grona zgromadzenia ponadnarodowe, choć często mają charakter regionalny, to występują obecnie prawie we wszystkich częściach świata. Uczestniczą one również w międzynarodowej współpracy, która jest rozwijana przy aktywnym udziale państw i krajów nordyckich w obrębie Europy Północnej i Dalekiej Północy² i przynajmniej częściowo dotyczy obszarów arktycznych. Ponieważ współpraca parlamentarzystów z tych państw i krajów ma już długą tradycję, można przypuszczać, iż zgromadzenia ponadnarodowe, w których zasiadają nordycy deputowani, mogą wyjątkowo skutecznie realizować swoje zadania, w tym też aktywnie partycypować w wielostronnych mechanizmach rządzenia regionem Arktyki. Regionem, który od początku XXI wieku doświadcza bardzo wielu bezprecedensowych wyzwań związanych z procesami modernizacji, globalizacji oraz zmian klimatycznych³.

Charakterystyka zakresu oraz międzynarodowego znaczenia tej transformacji od kilku już lat jest przedmiotem badań prezentowanych zarówno w zagranicznej, jak i w polskiej literaturze naukowej z zakresu stosunków międzynarodowych⁴. Jak dotąd nie objęły one jednak swym zakresem kwestii działalności międzynarodowych instytucji parlamentarnych. Celem prezentowanego w tym miejscu opracowania jest zmiana tego stanu poprzez przedstawienie analizy zaangażowania Rady Nordyckiej (RN), Rady Zachodnionordyckiej (RZ) oraz Konferencji Parlamentarzystów Regionu Arktyki (KPR) we współpracę w regionie Arktyki. Analiza ta w szczególności jest ukierunkowana na określenie oraz porównanie podstaw, kierunków oraz

Euszczyk stopnia zaangażowania tych trzech zgromadzeń w procesy zarządzania regionem Arktyki, zwłaszcza w ramach Rady Arktycznej stanowiącej główne forum kooperacji na Dalekiej Północy⁵.

Zagadnienie to jest interesujące z co najmniej dwóch powodów. Po pierwsze, stanowi analizę przypadku roli międzynarodowych instytucji parlamentarnych we współczesnych stosunkach międzynarodowych. Po drugie, pozwala rozważyć znaczenie różnych form współpracy w regionie, który w ostatnich latach nie tylko (re)definiuje i manifestuje swoją odrębność, lecz także stając się przedmiotem rosnącego zainteresowania zupełnie nowych aktorów zewnętrznych, poszukuje optymalnych rozwiązań w zakresie rozwijanej na jego obszarze współpracy międzynarodowej⁶. Warto też w tym miejscu zauważyć, iż podjęty temat może mieć również znaczenie praktyczne w kontekście polskiej polityki zagranicznej, gdyż wspieranie wielostronnej współpracy w Arktyce stanowi istotę tzw. filarów polskiego zaangażowania na Dalekiej Północy⁷, polscy zaś deputowani do Parlamentu Europejskiego (PE), a nawet posłowie na Sejm RP⁸ potencjalnie mogą brać udział w spotkaniach Konferencji Parlamentarzystów Regionu Arktyki.

Rozdział ten składa się z czterech głównych części. Po niniejszym wstępie, w części drugiej przedstawione zostaną podstawowe zagadnienia dotyczące specyfiki aktywności międzynarodowych instytucji parlamentarnych w stosunkach międzynarodowych. Dalej, w części trzeciej, najpierw zostaną ogólnie scharakteryzowane trzy wymienione już zgromadzenia międzynarodowe, następnie zaś zbadane będą podstawy, kierunki oraz stopień ich zainteresowania problematyką arktyczną, jak też dotychczasowe formy ich zaangażowania w procesy zarządzania regionem Arktyki. Wyniki pochodzące z tej części analizy umożliwią w podsumowaniu rozdziału na: (1) sformułowanie wniosków płynących z porównania aktywności trzech zgromadzeń biorących udział we współpracy arktycznej, (2) zweryfikowanie hipotezy dotyczącej szczególnego wpływu „nordyckiego wymiaru” badanych instytucji na tę aktywność, (3) dokonanie częściowej oceny roli międzynarodowych instytucji parlamentarnych we współczesnych stosunkach międzynarodowych.

Międzynarodowe instytucje parlamentarne we współczesnych stosunkach międzynarodowych

140 Wśród wielu przejawów transformacji współczesnego środowiska międzynarodowego warto wyróżnić stopniową bifurkację

jego struktury podmiotowej. Oznacza ona, iż w ramach stosunków międzynarodowych współlistnieją, a w zasadzie to przenikają się już obecnie dwa światy: świat państwowocentryczny i świat podmiotów transnarodowych⁹. Jak podkreśla M. Pietraś, „Mimo iż obydwie «światy» są integralnym elementem tej samej rzeczywistości międzynarodowej, charakteryzuje je wiele odrębnych cech specyficznych, podkreślających hybrydowość podmiotowej struktury środowiska międzynarodowego”¹⁰. Owa hybrydowość rekonstruuje interakcje międzynarodowe, a wraz z towarzyszącym jej zjawiskiem intensyfikacji transgranicznych współzależności „wymusza” procesy ewolucji mechanizmów sterowania środowiskiem międzynarodowym¹¹. Interesującymi następstwami tej ewolucji jest nasilające się zacieranie się granic, różnic między tym, co wewnątrzpaństwowe a tym, co międzynarodowe¹² oraz zagęszczenie „sceny” polityki międzynarodowej¹³.

Dodatkowo, jak wskazuje B. Surmacz, „zmiana w rozkładzie siły w stosunkach międzynarodowych (będąca efektem wskazanych powyżej zjawisk – przyp. MŁ) skutkuje również zmianami w sferze dyplomacji”, co sprawia, iż „współczesne środowisko dyplomatyczne to splot interakcji między państwowymi i niepaństwowymi aktorami, którzy reprezentują interesy zorganizowane terytorialnie i nieterytorialnie i realizują różne formy oficjalnej i nie oficjalnej dyplomacji”¹⁴. Interesującym przykładem tej relatywnie nowej sytuacji jest obserwowany już od kilku dekad coraz bardziej intensywny rozwój aktywności międzynarodowej parlamentów krajowych¹⁵, który w ocenie M. Florczak-Wątor i P. Czarnego doprowadził do tego, że „obecnie współpraca międzynarodowa z udziałem parlamentów jest zjawiskiem powszechnie występującym na świecie”¹⁶. Celem tej części opracowania jest syntetyczne przedstawienie podstawowych zagadnień dotyczące tego trendu rozwoju współczesnych stosunków międzynarodowych, wskazanie jego różnorodności, a zwłaszcza przybliżenie specyfiki powstawania i funkcjonowania międzynarodowych instytucji parlamentarnych.

Niezależnie od wskazania czynników strukturalnych środowiska międzynarodowego odpowiedzialnych za wzrost zaangażowania organów ustawodawczych w politykę zagraniczną, warto na początku wyjaśnić, iż „Parlament jest [...] organem państwa będącego pełnoprawnym podmiotem prawa międzynarodowego i w tym właśnie charakterze wchodzi w relacje prawnomiędzynarodowe z innymi podmiotami”¹⁷. Choć opinię tę można uznać za odpowiedź na ewentualne pytania dotyczące

Łuszczuk zasadności i podstaw prawnych takich form aktywności parlamentarzystów, to jednocześnie stanowi ona właściwie dopiero punkt wyjścia do dalszej dyskusji i rozpraszania pojawiających się wątpliwości. Na przykład J. Jaskiernia pyta, „jak należy potraktować tę aktywność przedstawicieli władzy ustawodawczej w sferze stosunków zagranicznych, która przybiera postać «dyplomacji parlamentarnej»?”¹⁸. Szukając odpowiedzi na to pytanie, należy na początku zauważyć, iż od kilku już dekad (choć tak naprawdę to w różnych państwach różnie to wygląda) „parlamente już nie tylko uczestniczą w kreowaniu polityki zagranicznej, ale również w jej realizacji”¹⁹. Warto też dodać, iż również w zakresie kontroli nad tą dziedziną polityki władza parlamentów krajowych istotnie wzrosła²⁰.

Wracając jednak do pytania o to, czym jest międzynarodowa aktywność instytucji parlamentarnych (zwana też dość często „dyplomacją parlamentarną”²¹), to odpowiedź na nie wydaje się niejednoznaczna, między innymi z powodu różnorodności form i wielości celów tego zaangażowania²². Jeżeli chodzi o główne jej formy, to wyróżnia się: 1. współpracę rozwijaną na szczeblu izb parlamentarnych działających *in pleno*, 2. przewodniczących tych izb, 3. komisji parlamentarnych oraz 4. parlamentarnych grup bilateralnych²³. Należy zaznaczyć, iż pierwsze trzy przypadki dotyczyć mogą zarówno relacji bilateralnych, jak i multilateralnych. Z kolei do podstawowych celów przyświecających podejmowaniu międzynarodowej aktywności parlamentów krajowych należą: 1. cel poznawczy ukierunkowany na zdobywanie informacji na temat partnerów zagranicznych; 2. wymiana wiedzy i doświadczeń pomiędzy parlamentami z różnych państw i wzajemne doskonalenie; 3. rozwijanie sieci kontaktów pomiędzy parlamentarzystami i ich pozycji na arenie międzynarodowej²⁴.

W ocenie Weisgłasa i de Boer'a rozwój międzynarodowego zaangażowania parlamentarzystów służy również wzmocnieniu: 1. kontroli parlamentów nad działalnością rządów, 2. demokratycznej legitymizacji międzynarodowych instytucji międzyrządowych oraz 3. maksymalnej reprezentacji interesów wyborców²⁵. Według K. Torbiörna zgromadzenia parlamentarne odgrywają natomiast w niektórych organizacjach międzynarodowych wręcz rolę „aparatu tlenowego”²⁶. Na zagadnienie to nieco inaczej zapatruje się J. Jaskiernia, który wskazując, iż parlamentarzystów biorących udział w debatach na forach ponadnarodowych zgromadzeń parlamentarnych może niekiedy cechować znacznie większa pryncypialność formułowanych ocen

(w porównaniu z przedstawicielami rządów lub zawodowymi dyplomatami), to nie zawsze przyczynia się to „do łagodzenia konfliktów, gdzie niejednokrotnie wymagane jest bardziej pragmatyczne podejście”²⁷.

Biorąc z kolei pod uwagę zakres geograficzny współpracy rozwijanej przez międzynarodowe instytucje parlamentarne, należy wyodrębnić jej odmianę globalną, międzykontynentalną, kontynentalną, międzyregionalną i regionalną²⁸. Jak słusznie zauważają M. Florczak-Wątor i P. Czarny: wielostronna współpraca międzyparlamentarna „z założenia ma charakter ogólny, a nie wyspecjalizowany. Nie chodzi tu bowiem o współdziałanie w pewnej jednej dziedzinie życia społecznego samego parlamentu i parlamentarzystów. Wynika to z pozycji ustrojowej i kompetencji parlamentów, które jako organy władzy ustawodawczej regulować mogą wszelkie dziedziny życia społecznego w państwach, w których działają. Niezależnie od tego mówić można z reguły o pewnych stałych priorytetach tematycznych w działaniach określonych form współpracy, trudno bowiem zajmować się tylko spontanicznie wybranymi aktualnymi problemami”²⁹. Analizując różne przykłady aktywności międzynarodowej parlamentów krajowych, wyróżnić można także formy obligatoryjne (kiedy aktywność wynika z umowy międzynarodowej dotyczącej udziału w jakiejś strukturze międzynarodowej) i fakultatywne (kiedy aktywność jest rezultatem samodzielnej decyzji parlamentarzystów)³⁰. Przy okazji prezentacji tej klasyfikacji warto zwrócić uwagę na jeszcze jedną kwestię, a mianowicie to, iż kooperacja międzyparlamentarna może mieć charakter samoistny (autonomiczny) bądź towarzyszący, wkomponowany w działalność jakiejś organizacji³¹. Może również być stała i zinstytucjonalizowana lub też doraźna, okazyjna³². Jak przedstawiono powyżej, rozwój międzynarodowej aktywności instytucji parlamentarnych jest zjawiskiem wysoce złożonym, co sprawia, iż jego ocena jest dość problematyczna, podobnie jak efektywność tychże instytucji³³.

Z uwagi na kierunek dalszych rozważań warto w tym miejscu skoncentrować się na głównym z wielu nurtów „transnarodowego parlamentarizmu”³⁴, który jest rozwijany w ramach działalności międzynarodowych instytucji parlamentarnych, zwanych też zgromadzeniami parlamentarnymi. Jego początki sięgają czasów powołania Unii Międzyparlamentarnej (*Interparliamentary Union*) w 1889 roku, znaczący zaś rozwój przeżywa w zasadzie od przełomu lat 40. i 50. XX wieku³⁵. Znaczący wzrost liczby zgromadzeń parlamentarnych odnotowano w latach 80. i 90.

Euszczuk XX wieku, co wiązało się zarówno z zakończeniem zimnowojennej rywalizacji, jak też z przyspieszeniem procesów integracji europejskiej³⁶ oraz globalizacji. Jak podkreśla Marschall współcześnie zgromadzenia parlamentarne, pomimo europejskiego pochodzenia, funkcjonują na całym świecie, a co więcej wraz z rozwojem procesów regionalizacji i demokratyzacji należy spodziewać się dalszego wzrostu ich liczby właśnie poza Europą³⁷.

Obecnie do podstawowych cech wyróżniających zgromadzenia parlamentarne zalicza się: po pierwsze to, iż w ich skład wchodzi delegacje pochodzące z parlamentów krajowych, po drugie zaś to, że prowadzą stałą i zinstytucjonalizowaną działalność, zazwyczaj opartą na przyjętym regulaminie lub statucie. Warto w tym miejscu zauważyć, iż wiele zgromadzeń parlamentarnych „kopiuje” instytucjonalne rozwiązania (struktura zgromadzenia i sposoby jego funkcjonowania) znane z poziomu narodowego³⁸. Wyraźna większość zgromadzeń jest afiliowana (jednak na różny sposób³⁹) przy organizacjach międzyrządowych, a wiele z nich stanowi integralną część struktur organizacji innych transnarodowych⁴⁰. Umocowanie ma z kolei istotny wpływ na zakres merytoryczny ich prac oraz efektywność podejmowanych działań i wpływanie na procesy decyzyjne, zarówno krajowe, jak i ponadnarodowe. Jak jednak podkreśla S. Marschall, rzeczywiste znaczenie zgromadzeń parlamentarnych manifestuje się w ich wkładzie w rozwój wielopoziomowego parlamentarizmu (*multilevelparliamentarism*)⁴¹, który wydaje się coraz ważniejszą sferą zarządzania w ramach współczesnych stosunków międzynarodowych⁴².

Kończąc powyższe rozważania o różnorodności form międzynarodowej aktywności instytucji parlamentarnych warto podkreślić, iż w procesie ich rozwoju od dawna aktywną rolę odgrywały parlamenty państw nordyckich⁴³. Kooperowały one bowiem ze sobą dość blisko już od końca XIX wieku, od 1907 roku działały zaś jako nordycka gałąź Unii Międzyparlamentarnej, tzw. Nordycka Unia Międzyparlamentarna⁴⁴. Wśród rezultatów tej kooperacji, na późniejszych jej etapach doszło do tworzenia nowych instytucji⁴⁵, w tym też trzech, których zaangażowanie w regionie Arktyki stanowić będzie przedmiot analizy w dalszej części tego rozdziału.

Międzynarodowe instytucje parlamentarne z Europy Północnej i ich zaangażowanie w regionie Arktyki

144 Jak wspomniano już wcześniej, bardzo często podstawą inicjowania różnych form międzynarodowej współpracy parla-

mentarnej są procesy regionalizacji. Regionalizacja w Arktyce nie jest typowym procesem z uwagi między innymi na międzykontynentalny charakter tego obszaru, niski poziom zaludnienia i słabą infrastrukturę oraz jego „morsko-lodowy” charakter⁴⁶. Uwarunkowania te nie stały jednak na przeszkodzie, by po zakończeniu okresu zimnowojennej rywalizacji rozpoczęła się współpraca międzyparlamentarna dotycząca obszarów arktycznych, wpieryw rozwijana w kręgu skandynawskim, a dopiero następnie w skali pan-arktycznej (wciąż jednak przy dominującym udziale przedstawicielstw nordyckich).

Zjawisko „parlamentaryzmu skandynawskiego”⁴⁷ stanowi bardzo ważny element rozwoju ścisłej współpracy państw Europy Północnej. Jego pierwotną strukturą organizacyjną była powołana w 1907 roku Nordycka Unia Międzyparlamentarna. To w jej ramach opracowano 1951 roku projekt „ogólnonordyckiego parlamentu (rady parlamentarnej) złożonego z posłów poszczególnych państw skandynawskich, jak też przedstawicieli rządów. Dalsze prace nad tym projektem doprowadziły w 1952 roku do przyjęcia statutu Rady Nordyckiej. Późniejsza ewolucja Rady miała charakter zarówno podmiotowy (od 1970 w sesjach Rady Nordyckiej, obok pięciu państw, biorą udział przedstawiciele parlamentów lokalnych z Wysp Owczych i Wysp Alandzkich, od 1984 roku zaś Grenlandii), przedmiotowy (obejmując coraz to nowe obszary tematyczne), jak też strukturalno-instytucjonalny (w 1971 roku utworzono Nordycką Radę Ministrów)⁴⁸. Zapewne to rezultaty aktywności Rady Nordyckiej (zarówno pozytywne, jak i negatywne), ale również jej olbrzymi zakres geograficzny jej działalności przyczyniły się do utworzenia w 1985 roku kolejnego zgromadzenia międzyparlamentarnego – Rady Zachodnionordyckiej. Z kolei zmiana warunków geopolitycznych umożliwiającą rozwój bardziej zróżnicowanych kontaktów w obrębie regionu Arktyki doprowadziła w 1993 roku do utworzenia Zgromadzenia Parlamentarzystów Regionu Arktyki.

Jakkolwiek szczegółowy zakres, a przede wszystkim sposób działania tych trzech zgromadzeń międzyparlamentarnych stworzonych lub zdominowanych przez przedstawicieli parlamentów z Europy Północnej jest zróżnicowany, to jednak na początku XXI wieku każde z nich na własny sposób zintensyfikowało swoje zaangażowanie w sprawy regionu Arktyki.

To, jak ta działalność dokładnie wygląda, zostanie wyjaśnione poniżej.

Biorąc pod uwagę, iż geneza współczesnej Rady Nordyckiej jest ściśle związana z aktywnością międzynarodową parlamentarzystów poszczególnych państw skandynawskich, nie powinno budzić zdziwienia, iż do momentu powołania Nordyckiej Rady Ministrów w 1971 głównym organem Rady Nordyckiej było właśnie zgromadzenie parlamentarne⁴⁹. W jego skład wchodzi obecnie osiemdziesięciu siedmiu delegatów z ośmiu parlamentów krajowych oraz przedstawicieli rządów, którzy są jednak pozbawieni prawa głosowania. Zgromadzenie tradycyjnie zbiera się na doroczne sesje zwyczajne (5–10 dni w stolicach kolejnych państw członkowskich), ewentualnie także na doraźne sesje nadzwyczajne. Delegaci zajmują miejsca podczas obrad w porządku alfabetycznym ich nazwisk i każdy z nich dysponuje jednym głosem. Zgromadzenie parlamentarzystów Rady Nordyckiej większością głosów uchwała niewiążące zalecenia i przyjmuje wytyczne adresowane do rządów państw oraz Nordyckiej Rady Ministrów; zwyczajowo na posiedzeniach debatuje się nad zagadnieniami wskazywanymi przez rządy państw Rady Nordyckiej. Przedstawiciele Rady Nordyckiej są jednocześnie delegatami do Konferencji Parlamentarnej Morza Bałtyckiego, Konferencji Parlamentarnej Barentsa oraz Konferencji Parlamentarzystów Regionu Arktyki⁵⁰.

Zainteresowanie Rady Nordyckiej obszarami arktycznymi, które stanowią przecież znaczną część terytorium lądowego i morskiego państw i krajów członkowskich, wbrew pozorom nie stanowiło od samego początku jej funkcjonowania specjalnie wyodrębnionego przedmiotu jej prac, ani w wymiarze wewnętrznym, ani zewnętrznym⁵¹. Wpisywało się jedynie w szersze działania podejmowane w ramach takich dziedzin jak na przykład ochrona środowiska lub wspieranie rozwoju form regionalnej współpracy w Arktyce (m.in. poprzez wspieranie powstania KPRA⁵²).

Rada Nordycka zainicjowała swój Program Współpracy Arktycznej „dopiero” w 1996 roku i od tamtej pory jest on systematycznie rozwijany, zarówno pod względem merytorycznym⁵³, organizacyjnym⁵⁴, jak i finansowym⁵⁵. Należy w tym miejscu wyraźnie zaznaczyć, iż za zaangażowanie Rady Nordyckiej w sprawy arktyczne w pierwszym rządzie odpowiada Nordycka Rada Ministrów, która od 2000 roku posiada status obserwatora przy Radzie Arktycznej. Rolą zgromadzenia parlamentarnego Rady Nordyckiej w tej sytuacji jest wspieranie Rady Ministrów poprzez aktywny udział w opracowywaniu kolejnych

edycji Programu Współpracy Arktycznej podczas specjalnych sesji zgromadzenia⁵⁶ oraz udział w konferencjach Rady Nordyckiej poświęconych Arktyce⁵⁷. Być może szczególną formą zaangażowania parlamentarzystów Rady Nordyckiej będą w nieodległej przyszłości prace nad stworzeniem wspólnej nordyckiej strategii arktycznej; zamiar ich opracowania został zaakceptowany w 2013 roku przez Prezydium Rady Nordyckiej⁵⁸.

Dodatkowo Rada Nordycka może mieć swój istotny wkład w rozwój arktycznej dyplomacji parlamentarnej⁵⁹. Na interesujący aspekt działania Rady Nordyckiej w tym ostatnim przypadku wskazuje Annika B. Rosamond, wedle której Rada mogłaby odgrywać rolę pośrednika między Radą Arktyczną a Unią Europejską⁶⁰. Wydaje się, iż teza ta jest słuszna, gdyż współpraca między różnymi zgromadzeniami parlamentarnymi (RN, PE i KPRA) rozwija się bez większych przeszkód od kilku lat⁶¹.

Rada Zachodnionordycka

Rada Zachodnionordycka została powołana do życia w 1985 roku podczas spotkania w Nuuk jako Zachodnionordycka Parlamentarna Rada Współpracy. W jej skład wchodzi przedstawiciele Islandii oraz dwóch terytoriów autonomicznych Królestwa Danii: Grenlandii i Wysp Owczych. Do czynników, które uwzględniono, tworząc tę Radę E. Nielsson zaliczył z jednej strony wzrost samodzielności terytoriów duńskich, z drugiej zaś wielopłaszczyznową specyfikę i podobieństwa łączące te trzy kraje znajdujące się na wielkiej przestrzeni między Europą a Ameryką Północną⁶². Warto jednak też zauważyć, iż polityczne, ekonomiczne i kulturowo-społeczne więzi łączące Islandię, Grenlandię i Wyspy Owcze z pozostałymi państwami nordyckimi ulegały w okresie powojennym stopniowemu rozluźnieniu⁶³, co poniekąd jednocześnie generowało aspiracje do odgrywania przez nie samodzielnej roli, może nie tyle od razu w pełni międzynarodowej, ile przynajmniej odrębnej w ramach współpracy nordyckiej⁶⁴.

W 1997 roku Radę przemianowano na Radę Zachodnionordycką, przyjęto jej nowy statut i wzmacniając mechanizmy kooperacji, rozszerzono zakres działania poza zagadnienia społeczno-kulturowe, obejmując również sprawy polityczne i gospodarcze⁶⁵. Obecnie cele Rady Zachodnionordyckiej są następujące: 1. promować interesy zachodnionordyckie (północnoatlantyckie); 2. strzec zasobów i kultury Północnego Atlantyku i wspierać rządy zachodnionordyckie w promowaniu ich interesów, nie tylko w odniesieniu do tak istotnych zagad-

Euszczyk nień, jak zarządzanie zasobami, zanieczyszczenia; 3. wspierać i kontynuować zachodnionordycką współpracę międzyrządową; 4. współpracować z Radą Nordycką i działać jako łącznik w ramach współpracy nordyckiej; 5. działać jako parlamentarny łącznik dla zachodnionordyckich organizacji, włączając w to również parlamentarną współpracę w regionie Arktyki⁶⁶.

Rada składa się z osiemnastu członków (po sześciu delegatów z każdego kraju), jej pracami kieruje zaś trzyosobowe prezydium wspierane przez sekretariat Rady z siedzibą w Rejkiawiku. Rada Zachodnionordycka odbywa dwa spotkania w roku – jedno ogólnie tematyczne, podczas którego wybierany jest skład prezydium na kolejną jednoroczną kadencję i drugie poświęcone wspólnie ustalonemu tematowi istotnemu dla wspólnoty zachodnionordyckiej. Wynikami posiedzeń są zazwyczaj uzgadniane wspólnie rekomendacje, które następnie są poddawane pod dyskusję trzech parlamentów członkowskich i ewentualnie trafiają do rządów tych trzech krajów. Jak podaje Nielsson w ostatnich latach rekomendacje przyjmowane na forum Rady Zachodnionordyckiej dotyczyły różnorodnych zagadnień, wiele z nich miało jednak aspekt arktyczny, np. zagadnienia dotyczące zasobów i transportu, problemów ochrony środowiska czy też stosunków międzynarodowych⁶⁷.

Kwestia bardziej aktywnego udziału we współpracy dotyczącej Arktyki została podjęta przez Radę Zachodnionordycką stosunkowo późno, bo dopiero na początku drugiej dekady XXI wieku⁶⁸. W 2012 roku, po konferencji naukowej dotyczącej geopolitycznych uwarunkowań współpracy zachodnionordyckiej, Rada przyjęła uchwałę, w której zachęcała rządy trzech krajów do rozwinięcia współpracy w sprawach arktycznych i oceny możliwości opracowania wspólnej strategii arktycznej. Kilka miesięcy później, podczas sesji Rady w Narsarsuag na Grenlandii deputowani podjęli decyzje o zleceniu przygotowania analizy tego zagadnienia. Jej wnioski były następujące: 1. wspólna, Zachodnionordycka polityka wobec Arktyki będzie sprzyjała poprawie współpracy regionalnej oraz wzmocni ją na arenie międzynarodowej; 2. współpraca gospodarcza oferuje trzem krajom obiecujące perspektywy i powinna zmierzać w stronę podpisania umowy o wolnym handlu i jednolitego obszaru gospodarczego⁶⁹, 3. kraje zachodnionordyckie powinny wspólnie starać się o wsparcie ich planów na arenie międzynarodowej, np. w zakresie przyciągania zagranicznych inwestorów⁷⁰.

Kwestia wspólnej strategii arktycznej i wzmocnienia pozycji trzech zachodnionordyckich krajów była przedmiotem dysku-

sji podczas najnowszej sesji Rady Zachodnionordyckiej, która odbyła się w Reykiawiku w połowie września 2014 roku⁷¹. Jej rezultatem stała się rekomendacja skierowana do rządów Islandii, Grenlandii oraz Wysp Owczych dotycząca sporządzenia takiej strategii⁷². Dodatkowo zaplanowano, iż zagadnienie to stanowić będzie temat przewodni kolejnego spotkania Rady Zachodnionordyckiej w 2015 roku⁷³. Wiele wskazuje na to, iż do tematów, które mogłyby stanowić platformę dla wspólnej polityki arktycznej tych trzech krajów, należą: wydobywanie surowców energetycznych, zarządzanie zasobami naturalnymi, rozwój infrastruktury transportowej czy rozwój turystyki. Konkretnym krokiem w stronę wzmocnienia pozycji krajów regionu zachodnionordyckiego we współpracy arktycznej stało się złożenie w sierpniu 2013 roku przez Radę Zachodnionordycką wniosku do Rady Arktycznej o uzyskanie statusu obserwatora.

Konferencja Parlamentarzystów Regionu Arktyki

Najkrótszą stażem spośród wybranych do tej analizy instytucji parlamentarnych, ale za to skoncentrowaną wyłącznie na regionie Arktyki, jest odbywająca się co dwa lata Konferencja Parlamentarzystów Regionu Arktyki⁷⁴. Jej początki sięgają Międzynarodowej Konferencji Rady Nordyckiej dla Parlamentarzystów „O rozwoju i ochronie regionu Arktyki”, która miała miejsce 17 sierpnia 1993 roku w Reykjavíku⁷⁵. W oświadczeniu wydanym na zakończenie tej konferencji powołano wówczas do życia jako jej organ: Stały Komitet Parlamentarzystów Regionu Arktyki. Rozpoczął on swoje funkcjonowanie we wrześniu 1994 roku, a jego członkowie spotykają się trzy lub cztery razy w ciągu roku w celu przedyskutowania bieżącej sytuacji w regionie oraz oceny wyników oświadczeń wydawanych przez Konferencję. Pierwotnie rolą Komitetu było wspieranie inicjatywy utworzenia Rady Arktycznej⁷⁶, a gdy już to się stało w 1996 roku, pełni w niej rolę obserwatora (formalnie od 1998 roku). Przedstawiciele Stałego Komitetu biorą również udział w charakterze obserwatorów w spotkaniach Euro-Arktycznej Rady Barents⁷⁷. W 1999 roku przyjęty został regulamin Komitetu, podobnie jak spisane zostały zasady dotyczące Konferencji⁷⁸.

W spotkaniach Konferencji biorą udział delegacje z parlamentów ośmiu państw arktycznych i Parlamentu Europejskiego, w obradach zaś uczestniczą również tzw. Stali Przedstawiciele organizacji reprezentujących ludy rdzenne Arktyki oraz obserwatorzy będący wysłannikami różnych instytucji międzynarodowych czy też państw obserwatorów z Rady Arktycznej.

W ostatnich latach zarówno Konferencja, jak i Komitet szczególnie wyraźnie angażują się w działania dotyczące żeglugi, edukacji i rozwoju społecznego oraz zmian klimatycznych w Arktyce⁷⁹. W Oświadczeniu uczestników najnowszej, jedenastej już Konferencji, która odbyła się w dniach 9–11.09.2014 roku w kanadyjskim miasteczku Whitehorse wskazano zaś na takie obszary jak: 1. infrastruktura na rzecz zrównoważonego rozwoju, 2. modele zarządzania i procesy decyzyjne 3. wzmocnienie gospodarcze, rozwój pozyskiwania zasobów i budowanie potencjału na Dalekiej Północy, 4. wyzwania dla ochrony środowiska arktycznego.

Dokonując oceny pozycji Konferencji oraz Stałego Komitetu Parlamentarzystów Regionu Arktyki należy wskazać, iż jakkolwiek instytucje te cieszą się pośrednią legitymizacją i mandatem społecznym w sprawach arktycznych, to ich rola w Rady Arktycznej sprowadza się głównie do pozycji obserwatora, a nie inspiratora czy kontrolera. Wyrazem tej relatywnie słabej pozycji jest zamysł organizowania spotkań konferencji już nie co dwa lata, lecz corocznie, co pozwoliłoby na jej prężniejsze działanie w relacjach z Radą Arktyczną. To, iż relacje te są trudne i niekiedy raczej mało partnerskie wskazuje choćby wykluczenie ze spotkania Wyższych Urzędników Arktycznych (SAO) w marcu 2014⁸⁰. Wydaje się, iż sytuacja ta to nie tylko przejaw dalszego „umiędzycznawiania” współpracy w Arktyce, lecz także przejaw ograniczania możliwości prowadzenia w ramach Rady Arktycznej jak najszerzej debaty nad przyszłością Arktyki.

Podsumowanie

Dokonując podsumowania powyższych rozważań, w pierwszej kolejności należy podkreślić, iż można dostrzec wiele różnic w podstawach oraz poziomie zaangażowania trzech zgromadzeń we współpracę dotyczącą Arktyki. Zbadane instytucje powstawały w różnych momentach rozwoju współpracy arktycznej, dla dwóch z nich zaś – Rady Nordyckiej i Rady Zachodnionordyckiej – obszary arktyczne stały się jednymi z wielu obszarów zainteresowania i to dopiero po jakimś czasie ich funkcjonowania. Odwrotnie jest z Konferencją Parlamentarzystów Regionu Arktyki, która od samego początku swej działalności specjalizuje się wyłącznie w problematyce arktycznej. Sytuacja ta ma swoje przełożenie na stopień aktywności poszczególnych zgromadzeń w sprawach arktycznych i ich rolę w systemie kooperacji na Dalekiej Północy.

Interesującą cechą, wspólną dla zbadanych instytucji, jest ich otwarcie na wzajemne kontakty, współpracę i w efekcie na bliższe relacje. Wskazuje to na to, iż arktyczna dyplomacja parlamentarna stanowi atrakcyjną i chętnie rozwijaną formę kooperacji regionalnej, a zaangażowanie deputowanych w prace różnych zgromadzeń parlamentarnych jest trwałym spoiwem. Wreszcie, należy podkreślić, iż spośród trzech zgromadzeń tylko Stały Komitet KPRA ma możliwość włączania się w prace Rady Arktycznej na prawach obserwatora, ZR dopiero stara się o ten status, RN zaś raczej nie będzie o to aplikować.

Zróznicowanie poziomu udziału poszczególnych badanych tu instytucji międzyparlamentarnych we współpracę arktyczną nie wskazuje, ażeby ich „nordycki wymiar” był szczególnym czynnikiem gwarantującym zawsze ich wysoką aktywność. Co więcej, analizując przesłanki działania trzech zgromadzeń łatwo odnieść wrażenie, że w zasadzie jedynie w przypadku Rady Nordyckiej zachodzi chęć wypracowania wspólnych nordyckich rozwiązań dla obszarów arktycznych. Jednocześnie trudno oszacować, w jakim zakresie te rozwiązania czy propozycje mają, choćby pośrednie, przełożenie na funkcjonowanie Rady Arktycznej. Być może umożliwi to przyjęcie wspólnej nordyckiej strategii arktycznej. Jeżeli chodzi o Radę Zachodnionordycką, to odnieść można wrażenie, iż nie tyle promuje ona jakieś odrębne (zachodnio)nordyckie rozwiązania, co raczej stoi faktycznie na straży pozycji i interesów krajów członkowskich w Arktyce. Jednocześnie można dostrzec, iż jednak w wielu przypadkach obszary tematyczne prac tych trzech zgromadzeń dotyczące regionu Arktyki, są podobnie pojmowane i „zagospodarowane”.

Próbując ustalić na podstawie analizy funkcjonowania trzech zgromadzeń parlamentarnych w ramach współpracy arktycznej, jakie znaczenie mają i jaką rolę odgrywają tego typu instytucje we współczesnych stosunkach międzynarodowych warto skupić się na trzech kwestiach. Po pierwsze, faktycznie są one „nośnikami” głosów i interesów opinii publicznej i jako takie mogą zapewniać demokratyczną legitymizację decyzji podejmowanych na poziomie ponadnarodowym a dotyczących kwestii transgranicznych. W jakim zakresie jest to ważne dla całości procesów, to już inna sprawa. Po drugie, poprzez swoją znajomość wielu zagadnień od strony praktycznej deputowani pracujący w międzynarodowych instytucjach parlamentarnych mogą wносить istotną wiedzę i wspierać podejmowanie optymalnych decyzji.

Wreszcie, należy zgodzić się z opinią, iż dyplomacja parlamentarna jest już dojrzałym zjawiskiem, wpisanym w mechanizmy funkcjonowania współczesnych stosunków międzynarodowych, jej dalszy zaś rozwój stanowić może ciekawą „przeciwagę” z jednej strony wobec dyplomacji międzyrządowej, z drugiej zaś wobec różnych nowych form paradyplomacji⁸¹.

PRZYPISY

1. Badania zostały sfinansowane ze środków Narodowego Centrum Nauki (NCN) przyznanych w ramach finansowaniu stażu po uzyskaniu stopnia naukowego doktora na podstawie decyzji numer DEC-2012/04/S/HS5/00172.
2. W niniejszym opracowaniu przyjęta została definicja pojęcia regionu Arktyki, zgodnie z którą jest to obszar znajdujący się na północ od granicy wyznaczonej kołem podbiegunowym. Termin „Arktyka” jest stosowany wymiennie z pojęciami: obszary arktyczne, region arktyczny i Daleka Północ. Państwa arktyczne to państwa, których północne obszary terytorium znajdują się w Arktyce: Federacja Rosyjska, Finlandia, Szwecja, Norwegia, Dania (reprezentująca Grenlandię), Islandia, Kanada oraz Stany Zjednoczone.
3. Arktyka za sprawą tych procesów przestaje być traktowana jako odległa, niezamieszka „biała pustynia”, lecz coraz powszechniej jest uznawana za jeden z istotniejszych składników globalnych procesów klimatyczno-ekologicznych oraz za ważny element światowego ładu politycznego, strategicznego, społecznego i ekonomicznego. M. Łuszczuk, „Wprowadzenie”, M. Łuszczuk [red.], *Arktyka na początku XXI wieku. Między współpracą a rywalizacją*, Lublin 2013, s. 9–18.
4. Szerzej na temat zmian zachodzących w Arktyce z perspektywy stosunków międzynarodowych zob. *Arktyka na początku XXI wieku...*, op. cit.; K. Kubiak, *Interesy i spory państw w Arktyce*, Warszawa 2012.
5. Interesującą i kompleksową prezentację rozwoju współpracy międzynarodowej w Arktyce, szczególnie w ramach Rady Arktycznej zawiera opracowanie: Piotr Graczyk, „Rada Arktyczna jako główne forum współpracy w Arktyce”, [w:] *Arktyka na początku XXI wieku...*, op. cit., s. 281–315. Por. W. Anioł, „Arktyka – obszar konfliktów czy współpracy?”, *Polski Przegląd Dyplomatyczny* 2010, nr 5-6, s. 91–108; J. Symonides, „Arktyka – region współpracy czy konfliktów?”, *Stosunki Międzynarodowe-International Relations* 2011, tom 44, nr 3-4, s. 9–33.
6. Nadanie statusu obserwatora grupie państw azjatyckich (Chiny, Japonia, Korea Południowa, Singapur i Indie) oraz Włochom, a także warunkowo Unii Europejskiej podczas szczytu ministerialnego RA w Kirunie w maju 2013 roku stanowi wyraz adaptacji państw

- arktycznych do nowych okoliczności i jest przykładem stopniowego globalizowania się współpracy międzynarodowej w Arktyce. Ma ona wciąż charakter przede wszystkim międzypaństwowy (zaś w ostatnich latach coraz wyraźniej międzyrządowy), jednak przynajmniej formalnie jest w jej ramach także miejsce dla podmiotów niepaństwowych. Por. P. Graczyk, T. Koivurova, „A New Era in the Arctic Council’s External Relations? Broader Consequences of the Nuuk Observer Rules for Arctic Governance”, *Polar Record* 2013, tom 50, nr 3, s. 225–236
7. P. Graczyk, „Poland and the Arctic: Between Science and Diplomacy”, *Arctic Yearbook* 2012, s. 146.
 8. Z listy uczestników spotkania IX Konferencji Parlamentarzystów Regionu Arktycznego, która miała miejsce w Brukseli w 2009 roku wynika, iż brał w nim udział poseł Sławomir Kłosowski. Zob. *Conference of Parliamentarians of the Arctic Region, Ninth Conference of the Parliamentarians of the Arctic Region – European Parliament in Brussels, 13–15 September 2010: List of Participants*, <http://www.arcticparl.org/files/9th%20CPAR/List%20of%20participants,%209th%20CPAR,%20EP.doc> [dostęp: 20.08.2014].
 9. M. Pietraś, Dynamika globalnego środowiska międzynarodowego. Analiza uwarunkowań systemowych, *Demokratyczna Polska w globalizującym się świecie: I Ogólnopolski Kongres Politologii*, Warszawa, 22–24 września 2009”, red. nauk. K.A. Wojtaszczyk, A. Mirska, Warszawa 2009, s. 32
 10. Ibidem, s. 32.
 11. M. Pietraś, „Istota i ewolucja międzynarodowych stosunków politycznych”, M. Pietraś [red.], *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Lublin 2007, s. 17–43.
 12. M. Pietraś, *Dynamika globalnego środowiska...*, op. cit., s. 43.
 13. T. Łoś-Nowak, „Dyplomacja w ponowoczesności”, B. Surmacz [red.], *Nowe oblicza dyplomacji*, Lublin 2013, s. 49.
 14. B. Surmacz, „Wstęp”, *Nowe oblicza...*, op. cit., s. 9.
 15. Zagadnienie to przedstawia: K. Torbiörn, *Ponadnarodowe zgromadzenia parlamentarne w Europie w latach 1945–2005: po okresie zimnej wojny i detente, w latach 1989–2005 oraz przed 1989 r.*, Ponadnarodowe zgromadzenia parlamentarne w Europie XXI wieku, Seminarium ECPRD, Warszawa 8–9 maja 2006 r., Warszawa 2007, s. 30–1.
 16. M. Florczak-Wątor, P. Czarny, *Międzynarodowa współpraca Sejmu RP*, Warszawa 2012, s. 45. Według R.M. Cutlera mamy obecnie do czynienia z wyłanianiem się międzynarodowych instytucji parlamentarnych jako sieci wpływów w ramach światowego społeczeństwa. Za: S. Puzyna, „Zgromadzenia z udziałem parlamentów państw członkowskich Rady Europy i OBWE: opis i próba systematyzacji”, *Ponadnarodowe zgromadzenia parlamentarne...*, op. cit., s. 38.
 17. M. Florczak-Wątor, P. Czarny, op. cit., s. 45.

- Łuszczuk* 18. J. Jaskiernia, „Dyplomacja parlamentarna – nowe oblicze dyplomacji?”, *Nowe oblicza...*, op. cit., s. 166.
19. M. Florczak-Wątor, P. Czarny, op. cit., s. 45. Zob też: A. Malamud, S. Stavridis, „Parliaments and Parliamentarians as International Actors” [w:] B. Reinalda [red.] *The Ashgate Research Companion to Non-State Actors*, Surrey 2011, s. 101–15.
20. J. Jaskiernia, op. cit., s. 172.
21. Zob. S. Stavridis, "Parliamentary Democracy": some preliminary findings. Jean Monet Working Papers No. 48, <http://aei.pitt.edu/591/1/jmwp48.htm>, (dostęp: 16.08.2014).
22. Por. Z. Šabič, „Building Democratic and Responsible Global Governance: The Role of International Parliamentary Institutions”, *Parliamentary Affairs* 2007, tom 61, nr 2, s. 255–71.
23. M. Florczak-Wątor, P. Czarny, op. cit., s. 52. Inną klasyfikację zaproponował S. Puzyna, wedle którego według prawno-organizacyjnych ram współpracy międzyparlamentarnej można wyróżnić: 1. konferencje lub spotkania z udziałem przewodniczących parlamentów); 2. międzyparlamentarne zgromadzenia lub inne fora; 3. konferencje lub spotkania przewodniczących lub przedstawicieli parlamentarnych pokrewnych komisji stałych; 4. międzyparlamentarne organizacje, stowarzyszenia bądź oficjalne spotkania indywidualnych parlamentarzystów; 5. spotkania sekretarzy generalnych sekretariatów lub kancelarii parlamentów; 6. spotkania i sieci urzędników sekretariatów lub kancelarii parlamentów. Zob. S. Puzyna, op. cit., s. 40.
24. M. Florczak-Wątor, P. Czarny, op. cit., s. 54.
25. F. W. Weisglas, G. de Boer, „Parliamentary Diplomacy”, *The Hague Journal of Diplomacy* 2007, tom 2, s. 93–9.
26. K. Torbiörn, op. cit., s. 32. Na specyficzny zestaw celów osiągniętych w ramach współpracy stałych delegacji przy Parlamencie Europejskim wskazuje L. Kieniewicz: „[...] często są one wymiarem parlamentarnym jakiejś formuły stosunków strukturalnych z danymi krajami czy organizacjami. Służą dyskusji, rozeznaniu sytuacji politycznej, rozszerzaniu wpływów, także budowaniu fundamentów partii na wzór europejski w danych, zwłaszcza krajach kandydujących czy sąsiadujących”. L. Kieniewicz, „Ponadnarodowe zgromadzenia parlamentarne i międzyparlamentarne w Unii Europejskiej jako instrumenty polityki zagranicznej państw członkowskich Unii oraz polityki stosunków zewnętrznych Unii: opis i próba systematyzacji”, *Ponadnarodowe zgromadzenia parlamentarne w Europie...*, op. cit., s. 55–6.
27. J. Jaskiernia, op. cit., s. 185.
28. M. Florczak-Wątor, P. Czarny, op. cit., s. 59.
29. Ibidem, s. 59–60. Por.: L.M. De Puig, International Parliamentarism: An Introduction to its History, *Parliaments, Estates and Representation* 2004, tom 24, nr 1, s. 13–62.

30. M. Florczak-Wątor, P. Czarny, op. cit., s. 60.
31. Ibidem, s. 60.
32. Ibidem, s. 61.
33. Świadczą o tym między innymi zapisy dyskusji eksperckiej, jaka miała miejsce w 2006 roku w Senacie RP, której zapis znajduje się w opracowaniu: *Ponadnarodowe zgromadzenia parlamentarne w Europie...*, op. cit.; Por: Z. Šabič, op. cit., s. 261.
34. Termin ten użyty jest w opracowaniu: S. Marschall, *European parliaments in trans national organisations: Parliamentary Cooperation Beyond the European Union*, s. 1 http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/projekt_papiere/070829marschall_ks.pdf, [dostęp: 15.09.2014].
35. Szerzej zob.: L. Tedoldi, „Understanding Globalization. The Inter-Parliamentary Union. From the Late Nineteenth to Early Twentieth Century”, *History Research* 2014, tom 4, nr 1, s. 21–30.
36. Jak określiła to Anna Herranz: „UE jest sama w sobie labiryntem stosunków międzyparlamentarnych pomiędzy parlamentami różnych poziomów”, zob.: A. Herranz, „The Inter-parliamentary Delegations of the European Parliament: National and European Priorities at Work”, E. Barbé, A. Herranz [red.], *The Role of Parliaments in European Foreign Policy: Debating on Accountability and Legitimacy*, Barcelona 2005, s. 77–106.
37. S. Marschall, op. cit., s. 3–4.
38. Idem, s. 12.
39. Jak podaje S. Marschall, ok. 42% zgromadzeń parlamentarnych działa formalnie przy organizacjach międzyrządowych (jako ich integralna część), 32% z nich współdziała w ramach nieformalnych relacji, zaś 26% nie jest związanych z żadnymi organizacjami tego typu. Zob. S. Marschall, op. cit., s. 6.
40. Ibidem, s. 1–2.
41. Ibidem, s. 14.
42. Zob. D. Jancic, *Multilayered International Parliamentarism: The Case of EU-Brazil Relations*, LSE Law, Society and Economy Working Papers 17/2014, www.lse.ac.uk/collections/law/wps/wps.htm, [dostęp 19.09.2014]. Odmienne rozumienie tego pojęcia pojawia się w analizach z zakresu integracji europejskiej, zob.: B. Crum, J.E. Fossum, „The Multilevel Parliamentary Field: a Framework for Theorizing Representative Democracy in the EU”, *European Political Science Review* 2009, tom 1, nr 2, s. 249–71.
43. Zob. N. Götz, „On the Origins of «Parliamentary Diplomacy» Scandinavian «Bloc Politics» and Delegation Policy in the League of Nation”, *Cooperation and Conflict* 2005, tom 40, nr 3, s. 263–79; Idem, „«Blue-eyed angels» at the League of Nations. The Genevese Construction of Norden”, [w:] N. Götz, H. Haggrén [red.], *Regional Cooperation and International Organizations: The Nordic Model in Transnational Alignment*, London 2009, s. 25–46.

- Łuszczuk 44. B. Piotrowski, *Tradycje jedności Skandynawii. Od mitu wikingów do idei nordyckiej*, Poznań 2006, s. 94.
45. Szerzej na temat zob.: L. Schouenborg, *The Scandinavian International Society: Primary Institutions and Binding Forces 1815–2010*, Abingdon 2013; C. Fasone, „The Baltic Sea Region as a Laboratory for Inter-Parliamentary «Dialogue»”, O. Costa, C. Dri, S. Stavridis [red.], *Parliamentary Dimensions of Regionalization and Globalization: the Role of Inter-Parliamentary Institutions*, Basingstoke 2013, s. 126–48.
46. M. Łuszczuk, „Regionalizm (morski) w Arktyce”, *Arktyka na początku...*, op. cit., 243–56.
47. B. Piotrowski, *Tradycje...*, op. cit., s. 107.
48. Szerzej na ten temat zob.: B. Piotrowski, *Integracja Skandynawii. Od Rady Nordyckiej do wspólnoty europejskiej*, Poznań 2006, s. 42 i nast. Por. J. Nowiak, *Współpraca Nordycka. Wzór dobrej polityki*, Poznań 2001.
49. Zob. B. Piotrowski, *Integracja Skandynawii...*, op. cit., s. 47 i dalej.
50. Szerzej na temat funkcjonowania Rady Nordyckiej zob.: J. Nowiak, op. cit., 103–19.
51. Warto też podkreślić, iż zainteresowania Rady Nordyckiej sprawami międzynarodowymi miały w okresie zimnej wojny charakter raczej ogólnoświatowy, niż regionalny, zaś po jej zakończeniu skoncentrowane zostały głównie na regionie Morza Bałtyckiego. Por. J. Nowiak, op. cit., s. 202 i nast.
52. S. Bohlin, „How Should We Govern the Arctic?”, *Arctic – Changing Realities*, Copenhagen 2010, s. 28, <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:701003/FULLTEXT01.pdf>, [dostęp: 30.09.2014].
53. Por. O.S. Stokke, *Nordic Council of Ministers' Arctic Co-operation 2003–5. An Evaluation*, Copenhagen 2007, <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:701847/FULLTEXT01.pdf>, [dostęp: 10.09.2014]. Założenia kończącej się właśnie edycji na lata 2012–4 dostępne są tu: Nordic Council, *Sustainable Development in the Arctic. The Nordic Council of Ministers' Arctic Co-operation Programme 2012–4*, http://www.nordregio.se/Global/About%20Nordregio/Arktiskt%20samarbetsprogram/2012-14/Nordisk_Ministerr%C3%A5d_Program_for_arktisk_2012-2014_ENGELSK.pdf [dostęp: 25.09.2014].
54. Na przykład w 2002 roku powołano Doradczy Komitet Ekspertki, w którego skład wchodziły nordyccy członkowie Rady Arktycznej i przedstawiciele terytoriów autonomicznych. Por.: Nordic Council, *Arctic Expert Committee*, <http://www.norden.org/en/nordic-council-of-ministers/ministers-for-co-operation-mr-sam/the-arctic/arctic-expert-committee>, [dostęp: 10.09.2014]. W opracowywanie Programu i ocenę jego wyników jest zaangażowana Nordycka Grupa Robocza ds. zrównoważonego rozwoju w Arktyce, zob.: Nordregio, *Nordic Working Group on Sustainable Regional Development in the Arctic*, <http://www.nordregio.se/en/Metameny/About-Nordregio/>

- Nordic-working-groups/Nordic-working-group-onsustainable-regional-development-in-the-Arctic/ [dostęp: 17.09.2014].
55. Roczna kwota środków oferowanych przez Program w 1996 roku wynosiła 1 mln koron duńskich, w 2009 roku było to 8 milionów, obecnie doszła do 10 milionów. Zob. *Nordic Council, Funding from the Nordic Council of Ministers' Arctic Co-operation Programme*, <http://www.norden.org/en/nordic-council-of-ministers/ministers-for-co-operation-mr-sam/the-arctic/funding-from-the-nordic-council-of-ministers-arctic-co-operation-programme>, [dostęp: 17.09.2014]. Od 2009 roku zarządzaniem Programami zajmuje się centrum badawcze Nordregio, zob.: *Nordregio Administers the NCM Arctic Co-operation Programme*, <http://www.nordregio.se/arcticprogramme>, [dostęp: 17.09.2014].
56. Tak było w 2012 roku podczas sesji tematycznej, która odbyła się 23 marca 2012 roku na Islandii. Zob.: *Nordic Council, Nordic Council Theme Session 23 March 2012 in Reykjavik*, <http://www.norden.org/en/nordic-council/sessions-meetings-and-conferences/sessions/theme-session-2012> [dostęp 19.09.2014]. Kolejna taka debata została zaplanowana na 66 sesję Rady Nordyckiej pod koniec października 2014 roku w Sztokholmie, zob.: *Nordic Council, Agenda for the 66th Session of the Nordic Council in Stockholm, 27–30 October 2014*, <http://www.norden.org/en/nordic-council/sessions-meetings-and-conferences/sessions/66th-session-2014/agenda-1>, [dostęp: 10.10.2014].
57. Rada Nordycka zorganizowała już kilka konferencji oraz seminariów poświęconych tematyce arktycznej, m.in.: *Common Concern for the Arctic* w 2008, *Arctic—Changing Realities* w 2010 oraz *An Arctic Agenda* w 2011.
58. NordicCouncil, Præsidiemforslag om fællesnordiskarktiskstrategi, [dostęp: 10.10.2014].
59. Interesującym przykładem kooperacji zgromadzeń parlamentarnych w tym kontekście jest fakt, iż Program Współpracy Arktycznej z 2009 roku był konsultowany na forum parlamentów samskich, za: A.B. Rosamond, *Perspectives on Security in the Arctic*, DIIS Report 2011, nr 9, s. 25, http://subweb.diis.dk/graphics/Publications/Reports2011/RP2011-09-Arctic-security_web.pdf, [dostęp: 7.09.2014].
60. A. Rosamond, op. cit., s. 26
61. Zob. szerzej: European Parliament, *Information Note on The European Parliament's Relations with the Nordic Council, the Conference of Parliamentarians of the Arctic Region, the Baltic Sea Parliamentary Conference, the Barents Parliamentary Network, the West Nordic Council, the Northern Dimension*, Brussels 2009; s 2–4, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/deea/dv/917_02/917_02en.pdf, [dostęp: 15.10.2014]. Por. H. Ojanen, et al., *Assessment of the Nordic Council of Ministers' Policies for the Adjacent Areas: Small, but Smart?*, Copenhagen 2004., s. 10–5, <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:701485/FULLTEXT01.pdf>

- (dostęp: 17.09.2014); A. Mariussen, H. Aalbu, M. Brandt, *Regional Organisations in the North*, Nordregio Working Paper 2000:8, <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:700497/FULLTEXT01.pdf>, [dostęp: 18.09.2014].
62. E.T. Nielsson, *The West Nordic Council in the Global Arctic*, Institute of International Affairs – The Centre for Arctic Policy Studies Working Paper, Reykjavik 2014, s. 3 i 4. Por. G.T.Eythórsson, G. Hovgaard, „Vestnorden. A Functional Region?”, *Icelandic Review of Politics and Administration* 2013, tom 9, nr 1, s. 139–54.
63. Zob. K. Szwed, „Autonomie duńskie na drodze do uzyskania niepodległości”, *Ius et Administratio* 2013, nr 2, s. 89–102.
64. Argumentem przemawiającym za taką oceną jest np. umowa podpisana w 2006 roku przez przewodniczących Rady Nordyckiej i Rady Zachodnionordyckiej dotycząca zakresu współpracy obu zgromadzeń. Zob. Nordic Council, *New West Nordic Agreement*, <http://www.norden.org/en/news-and-events/news/new-west-nordic-agreement>, [dostęp: 28.09.2014]. Z kolei inni autorzy wskazują np. na kwestię niechęci tych trzech krajów wobec Unii Europejskiej, zob. A. J.K. Bailes, *Nordic and Arctic Affairs: Why is «West Nordic» Cooperation in Fashion?* Centre for Small State Studies IIA Reykjavik, Jean Monnet Centre of Excellence. Small State Briefs, <http://ams.hi.is/wp-content/uploads/2014/04/WhitePaper3.pdf>, [dostęp: 18.10.2014].
65. E. Nielsson, op. cit., s. 7.
66. Westnordic Council, *The North Atlantic Area and The West Nordic Council* <http://www.vestnordisk.is/english/>, [dostęp: 18.10.2014].
67. E. Nielsson, op. cit., s. 7.
68. G. Hovgaard, G.T. Eythórsson, *The West Nordic Region: Does it Have a Role to Play in Arctic Development?*, Presentation at the International Conference „Climate Change in Northern Territories. Sharing Experiences, Exploring New Methods and Assessing Socio-Economic Impacts”, Akureyri, Iceland, 22–23.08.2012, http://www.rha.is/static/files/Eskon_Enecon_project/Conference_Akureyri/Presentations/hovgaard_eythorsson_aug13.pdf, [dostęp: 18.09.2014].
69. Warto w tym miejscu przypomnieć również o kilkuletnich już doświadczeniach płynących z utworzenia strefy wolnego handlu między Islandią a Wyspami Owczymi na podstawie umowy Hoyvik w 2006 roku. Zob. więcej: Ministry of Foreign Affairs of Iceland, *Annual Meeting of Hoyvik Council of Iceland and Faroe Islands*, 02.09.2014, <http://www.mfa.is/news-and-publications/nr/8206>, [dostęp: 24.10.2014].
70. Zob. U.B. Konráðsdóttir, „More Co-operation in the Arctic”, *The Arctic Journal*, 11.09.2014., <http://arcticjournal.com/opinion/989/more-co-operation-arctic>, [dostęp: 27.10.2014].
71. J. á Ryggi, *West Nordic Countries Should Unite on Arctic Policy*, 19.09.2014, <http://www.noraregiontrends.org/businessnews/artic->

- le/west-nordic-countries-should-unite-on-arctic-policy/87/ [dostęp: 25.10.2014].
72. U.B., Konradsdóttir, Egill Thor Nielsson, „The West Nordic Council and the Arctic”, *Arctic Year Book* 2014, vol. 3, 474.
73. J. á Ryggi, op. cit.
74. L.M. de Puig, *International Parliaments*, Strasburg 2008, s. 99.
75. *The Nordic Council's International Conference for Parliamentarians on Development and Protection of the Arctic Region*, Final Document, Reykjavik, Iceland, 17.08.1993, http://www.arcticparl.org/files/static/conf1_statement.pdf, [dostęp: 23.09.2014].
76. Jak wskazano w oświadczeniu wydanym przez Drugą Konferencję, która miała miejsce w marcu 1996 roku w kanadyjskim Yellowknife, zadania Stałego Komitetu m.in. miały być następujące: 1. monitorować realizowanie rekomendacji i wypełnianie próśb Konferencji do rządów i organizacji międzynarodowych, 2. obserwować proces ustanawiania Rady Arktycznej i zapewniać w odpowiednią rolę i udział parlamentarzystów w jej pracach, 3. zbadać warianty przyszłych form współpracy międzyparlamentarnej państw arktycznych i zdać sprawozdanie na forum kolejnej Konferencji. Zob. *Second Conference of Parliamentarians of the Arctic Region*, Conference Statement, http://www.arcticparl.org/files/static/conf2_statement.pdf, [dostęp: 23.09.2014].
77. R. Langlais, *Arctic Co-operation Organisations: a Status Report for the Standing Committee of Parliamentarians of the Arctic Region*, s. 28 http://www.arcticparl.org/files/static/conf4_langlais.pdf, [dostęp: 23.08.2014].
78. Ibidem, s. 29.
79. Na podstawie: *Conference of Parliamentarians of the Arctic Region*, <http://www.arcticparl.org/about.aspx>, [dostęp: 22.10.2014].
80. Conference of Parliamentarians of the Arctic Region, *Vice-Chair of SCPAR Attended Arctic Council meeting in Yellowknife*, 06.04.2014, <http://www.arcticparl.org/announcements.aspx?id=6006&p=2>, [dostęp: 22.08.2014].
81. Na temat tego terminu i zjawiska zob.: M. Łuszczuk, „Zastosowanie pojęcia «paradyplomacja» w świetle ewolucji badań dyplomacji niesuwerennej”, *Nowe oblicza...*, op. cit., s. 121–35.

Zaangażowanie międzynarodowych instytucji parlamentarnych...